

İskenderun Ulucamii

Antioche, [baskı yeri yok] 1931, s. 56, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70; A. Faik Türkmen, *Mufassal Hatay*, İstanbul 1937, s. 101, 102; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi* (trc. Enver Ziya Karal), Ankara 1975, s. 184, 409, 465, 610; Tayfur Sökmen, *Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar*, Ankara 1978, s. 14, 20, 35, 60-61, 77-86; R. Kireççi, *İskenderun* [baskı yeri yok], 1996; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 118; Kemal Çelik, *Millî Mücadele'de Adana ve Havalisi (1918-1922)*, Ankara 1999, s. 9, 10, 41, 54, 64, 65, 99; Edhem Eldem, *Osmanlı Bankası Tarihi*, İstanbul 2000, s. 202, 313; Cemal Alagöz, "Coğrafya Gözüyle Hatay", *DTCFD*, II/2 (1944), s. 214; İdris Bostan, "Osmanlı Topraklarında İlk Petrolün Bulunuşu ve İskenderun'da İlk Petrol İşletme Çalışmaları", *Coğrafya Araştırmaları*, II, Ankara 1990, s. 129-135; Suraiya Faroqhi, "Traders and Customs Officials in 1660s Iskenderun", *New Perspectives on Turkey*, sy. 5-6, İstanbul 1991, s. 107-121; Mustafa Budak, "TBMM Gizli Celse Zabıtlarına Göre Lozan Konferansı ve İskenderun Sancağı", *İlmî Araştırmalar*, sy. 2, İstanbul 1996, s. 39-46; Saliha Koday, "İskenderun Limanı", *Türk Coğrafya Dergisi*, sy. 33, İstanbul 1998, s. 211-235; Besim Darkot, "İskenderun", *İA*, V/2, s. 1090-1093; J. H. Mordtmann, "İskandarun", *EP* (İng.), IV, 138; Haili Sahilloğlu, "Antakya", *DİA*, III, 231, 232.

METİN TUNCEL

İSKİLİBİ

(ö. 1199/1785)

Osmanlı âlimi.

İskilip'te doğdu. Adı Yûsuf, babasının adı Osman olup ayrıca Halimî nisbesiyle anılmıştır. İstanbul'a yerleşerek Süleymaniye ve Fâtih camilerinde vâiz ve ders-iâm olarak görev yaptığı, Cemâziyelevvel

1199'da (Mart 1785) vefat ettiği ve Topkapı'da medfun bulunduğu dışında hayatı hakkında bilgi yoktur. Eserlerinin incelenmesinden Arap dili, mantık, tefsir ve hadis başta olmak üzere akfî ve naklî ilimlerde iyi yetişmiş bir âlim olduğu anlaşılan İskilîbî, bir müfessir olarak âyetleri yorumlarken sadece nakle dayanmakla kalmamış, o dönemde hâkim olan ilmi ve felsefî birikimden faydalanmış, akfî ve naklî ilimleri birlikte ele almıştır.

Eserleri. 1. *el-Mevhibetü'l-ilâhiyye ve'l-âtiyyetü's-sübhâniyye*. Müellifin en hacimli eseri olup Zilzâl sûresinden Nâs sûresine kadar olan on beş kısa sûrenin geniş tefsiridir. Pek çok rivayetin yanı sıra yer yer dil, mantık, kelâm ve tasavvufî ilgilî tartışmaları da ihtiva eden eserin bir nüshası Râgıb Paşa Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 198). 2. *Netâ'icü'l-efkâr ve zevâhirü'l-ehzâr*. Birçok muhter eserin incelenmesi suretiyle telif edildiği için bu adın verildiği belirtilen (vr. 97^b) çalışma Bakara sûresinin 284. âyetinin tefsirine dairdir. Âyetle ilgili olarak Beyzâvi'nin *Envârü't-tenzil*'inden yapılan iktibasla başlayan risâlede müellifin dille ve özellikle insan nefsiyle ilgili felsefî birikiminin değerlendirildiği görülmek-

tedir. Eserin Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 3667, vr. 95-104) ve Köprülü (Mehmed Âsım, nr. 279) kütüphanelerinde iki nüshası mevcut olup Köprülü nüshasındaki adı *Neticetü'l-fiker* şeklindedir. 3. *Lisânü'l-mantık fi maâri'î'n-nutk*. Müellif bu çalışmasında Esîrüddin el-Ebherî'nin mantığa dair *İsâgü'ci* adlı eserini şerh ederek Türkçe'ye çevirmiştir. Eserin Köprülü Kütüphanesi'nde (Mehmed Âsım, nr. 279, vr. 7-21) ve Millî Kütüphane'de (Mikrofilm Arşivi [A], nr. 1629/1) nüshaları bulunmaktadır. 4. *Tuhfetü'l-ihvân*. Sarfla ilgili Türkçe bir eserdir (Köprülü Ktp., Mehmed Âsım, nr. 279, vr. 24-38). 5. *Teremetü'l-Avamîli'l-cedide*. Birgivi'nin nahiv ilmine dair eserinin Türkçe çevirisidir (Köprülü Ktp., Mehmed Âsım, nr. 279, vr. 21-24).

BİBLİYOGRAFYA :

İskilîbî, *Netâ'icü'l-efkâr*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3667, vr. 97^b; *Sicill-i Osmânî*, IV, 666; *Hediyetü'l-arifin*, II, 570; Muhammed Abay, *Osmanlı Dönemi Müfessirleri* (yüksek lisans tezi, 1992), ÜÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 168; Bünyamin Erul, "İlmiye Sınıfına Mensup Bazı İskilipli Âlimler ve Eserleri", *Türk Kültüründe İz Birakan İskilipli Âlimler* (haz. Mevlüt Uyanık), Ankara 1998, s. 344-348.

BÜNYAMİN ERUL

İskilîbî'nin *el-Mevhibetü'l-ilâhiyye ve'l-âtiyyetü's-sübhâniyye* adlı eserinin ilk iki sayfası (Râgıb Paşa Ktp., nr. 198)

